

ПРОБЛЕМИ МОНІТОРІНГУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СФЕРИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Вступ. На даний час стан економічної безпеки аграрного виробництва потребує системного моніторингу, створення нових або перетворення існуючих організаційних структур, що відповідають за підтримання належного рівня економічної безпеки, розгляду питань її забезпечення на підставі впровадження сучасних управлінських методологій, що мають створювати базу для удосконалення умов економічної безпеки через реалізацію відповідних проектів і програм. Однією з основних складових структури системи економічної безпеки у державі є продовольча та фінансово-економічна безпека. Держава має найбільші можливості для вирішення проблем продовольчої безпеки, оскільки це завжди проблема макrorівня і це завдання покладається на уряд, законодавчу владу, в обов'язки яких входить забезпечення стабільності економічного розвитку, формування державних продовольчих фондів, балансу попиту і пропозиції продовольства і продовольчої сировини. Тому питання економічної безпеки національної економіки в контексті забезпечення фінансової безпеки аграрного сектору та продовольчої безпеки залишаються актуальними і такими, що потребують наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Останніми роками в Україні питання фінансової безпеки аграрного сектору і проблема продовольчої безпеки країни почали активно обговорюватися. Їй приділяли увагу відомі вчені-аграрники Андрійчук В.Г., Пасхавер Б.Й., Русан В.М., Малік М.Й., Лупенко Ю.О., Непочатенко О.О., Топіха В.І., Саблук П.Т., Бечко П.К., Гайдучий П. І., Гришова І.Ю., Гнат'єва Т.М., Кужель В.В., Лубенченко О. Є., Крюкова І.О., Шабатура Т.С., Островська І.П. та інші.[1-8]

При цьому проблема, головним чином, зводиться до рівня самозабезпеченості продовольством, відповідно – до розвитку власного аграрного сектору і захисту національних виробників. Очевидно, що успішність розвитку підприємницької діяльності в агропромисловому комплексі і забезпечення продовольчої безпеки багато в чому залежать від створення рівних економічних умов для господарюючих суб'єктів, що знаходяться в різних природно-економічних умовах, фінансового забезпечення подальшого розвитку аграрного сектору національної економіки, інвестиційного клімату, що сприятиме залученню та нарощенню інвестиційних потоків та адекватній державній підтримці аграрного виробництва.

Мета дослідження полягає у визначенні необхідності системи моніторингу економічної безпеки аграрного виробництва в контексті фінансово-економічної та продовольчої безпеки.

Виклад основного матеріалу: Ідеальний або оптимальний варіант вирішення проблеми продовольчої безпеки - це узгоджені дії суб'єктів всіх рівнів, при частковому досягненні конкретних цілей. Концептуальні підходи до національної безпеки, на наш погляд, повинні визначати національні інтереси особи, суспільства і держави в різних сферах, тому до національних інтересів держави в агропродовольчій сфері можна віднести: забезпечення необхідного рівня власного виробництва продуктів харчування, матеріально-технічної бази для сільського господарства, а також харчової і переробної промисловості; оновлення і поповнення державного продовольчого резерву незалежно від дії зовнішніх і внутрішніх негативних чинників;- забезпечення відповідності якості вироблюваних продуктів харчування державним стандартам якості і безпеки харчових продуктів, що реалізуються;- забезпечення необхідного прожиткового мінімуму, гідного рівня і високої якості здорового життя населення;- забезпечення створення ефективної системи управління аграрним сектором на всіх рівнях, збереження досягнутого обсягу і розширення виробництва конкурентоздатної продовольчої продукції

з орієнтацією на експорт;- забезпечення єдиною науково-технологічною політикою в продовольчому комплексі;

- здійснення державного контролю ринку продовольства, у тому числі облік і контроль за виробництвом, зовнішніми і внутрішніми постачаннями, запасами продуктів харчування» [1-4].

Метою розробки ефективної системи забезпечення продовольчої безпеки, по-перше, є вдосконалення законодавчого та адміністративного оточення. По - друге: забезпечення рівного доступу усім громадянам країни до продуктів харчування на підставі дотримання науково - обґрунтованих норм харчування, по - третє: виключення та суттєве зменшення можливості фальсифікації продуктів харчування та сировини. З іншого боку - необхідно забезпечення мінімізації залежності від впливу імпорту продуктів харчування.

Сфера забезпечення продовольчої безпеки представлена величезною кількістю угод купівлі-продажу, що укладаються між суб'єктами підприємницької діяльності - фізичними та юридичними особами, що є з одного боку - постачальниками готової продукції або сировини, а з іншого боку - користувачами. Ефективність функціонування системи продовольчої безпеки має забезпечити діюче законодавство.

При розробці змін законодавства необхідно передбачити забезпечення більш гармонічного балансу прав вітчизняних виробників і повноважень різних контролюючих органів, що є головною передумовою ефективного функціонування системи забезпечення продовольчої безпеки. Тому що, з одного боку, надмірна педантичність у захисті прав вітчизняних виробників продовольства може обернутися як порушенням прав імпортерів (в умовах членства України у Світовій Торговій організації (СТО) та заявлених євроінтеграційних тенденцій), так і нездатністю забезпечити необхідні прибуткові надходження в бюджет. З іншого боку, надання контролюючим органам занадто великих повноважень може істотно ускладнити господарську діяльність і дестимулювати економічну активність вітчизняних виробників продуктів харчування та продовольчої сировини.

Завдання забезпечення розумного співвідношення прав виробників і повноважень контролюючих, у т.ч. і податкових органів важливі ще й тому, що від її вирішення залежить, чи буде система контролю з боку держави сприйматися суспільною свідомістю як справедлива або несправедлива. Зміна суспільної правосвідомості на сьогоднішній день є основним резервом для підвищення рівня виробничої, податкової дисципліни, підвищення рівня якості, тому що досягти цієї ж мети за рахунок примусових мір можна лише шляхом різкого збільшення витрат на утримання контролюючих органів, що навряд чи можливо в умовах бюджетної нестабільності.

Пошук розумного балансу прав вітчизняних виробників і контролюючих органів означає необхідність обмеження застосовуваних до виробника примусу в тих межах, у яких це необхідно для забезпечення виконання державою її функцій. Цей принцип має бути основним при доробці більшості норм як податкового законодавства, так і вимог контролю якості вітчизняної, а також імпортової продовольчої продукції й більшості пропонованих змін повинна бути спрямована на поліпшення положення вітчизняних виробників.

Питання вдосконалення системи продовольчої безпеки, у цілому й зміни механізму стягнення податків в системі АПВ, контролю якості, контролю експорту, спостереження за ввезенням сировини та готової продукції, що містить генетично-модифіковані організації, запобігання фальсифікацій при імпорті та експорті продовольства та харчової сировини зокрема, питання забезпечення прозорості системи в АПВ і моніторингу рівня продовольчої безпеки регіонів та країни досліджувалися багатьма українськими, російськими й закордонними вченими й практиками.

У вітчизняній економічній теорії та практиці проблема моніторингу стану продовольчої безпеки, вдосконалення й оптимізації системи забезпечення продовольчої безпеки представлена досить обмежено, що й обумовило необхідність розробки в даному

дослідженні нових підходів до вивчення проблеми вдосконалювання системи забезпечення продовольчої безпеки на підставі створення системи моніторингу рівня продовольчої безпеки у державі.

Функції системи моніторингу стану продовольчої безпеки аграрного сектору є такими:

- регулююча - як функція створення індикаторів рівня продовольчої безпеки;
- контролююча;
- бюджетно-формуюча - як функція одержання коштів для державного бюджету;
- інформаційна - як функція обміну інформацією між всіма суб'єктами відносин та постачання інформації для складання продовольчих балансів.[5]

В сучасних умовах інформаційна функція набуває нового змісту. Дисертант пов'язує її, у першу чергу, з функцією забезпечення ефективного моніторингу, а потім, вже - з іншими функціями. У такий спосіб - регулююча, контролююча, бюджетно-формуюча і інформаційна функції найбільш точно характеризують механізм адміністрування системи продовольчої безпеки в регіоні як сукупність економічних відносин з приводу контролю рівня продовольчої безпеки, дотримання індикаторів рівня продовольчої безпеки, складання продовольчих балансів по основних видах продовольства, виконання планових обсягів надходжень до бюджету, гармонізації інтересів виробників та користувачів, скорочення рівня залежності від імпорту, збалансоване зростання експорту.

Оскільки продовольча безпека є складовою економічної безпеки, - представимо структуру системи продовольчої безпеки аграрного виробництва.

Розглянемо рис.1, на якому схематично представлена авторська точка зору на систему продовольчої безпеки аграрного сектору та її зв'язки.

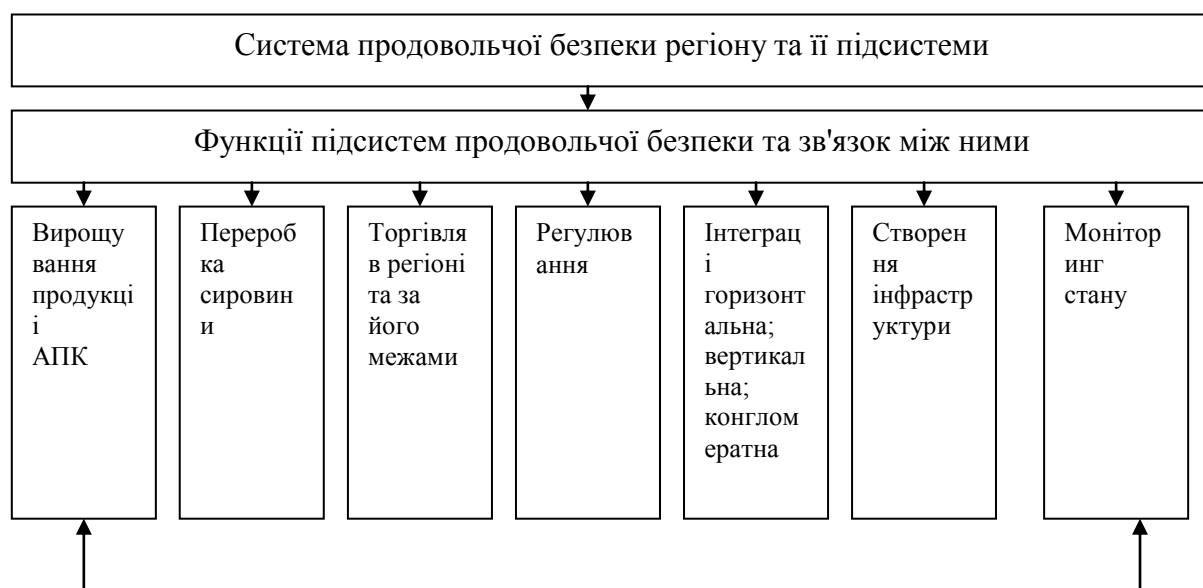

Рис. 1. Система продовольчої безпеки аграрного сектору та її зв'язки (розроблено автором)

Будь яка країна виділяє продовольчий комплекс як один з пріоритетних напрямів розвитку, як головну передумову забезпечення стійкості соціально-економічного положення та динамічного зростання.

Перспективи створення та впровадження системи моніторингу стану продовольчої безпеки стримується низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів, таких як:

- кризовий стан економіки;
- відставання законодавчої бази від потреб поточного і перспективного періодів;

- недостатність і недосконалість механізму державного регулювання ринку продукції агропромислового виробництва (далі – АПВ);
- відсутність використання прогностичних продовольчих балансів як інструменту стратегічного планування стану продовольчої безпеки регіону;
- низький рівень прозорості відносин на всіх стадіях життєвого циклу, що починається з вирощування сировини, переробки, продажу готової продукції та завершується оподаткуванням господарчої діяльності суб'єктів АПК;
- фальсифікація якості продуктів харчування та сировини як при вітчизняному виробництві, так і при здійсненні імпорту.

Все це має місце в умовах відсутності єдиної та доступної для користувачів системи моніторингу стану продовольчої безпеки в регіонах, що має керуватись з центру.

Ключовою задачею, яку має вирішувати така система є, насамперед, забезпечення сировиною та продуктами харчування вітчизняного виробництва, населення країни та її промисловості на підставі дотримання умов якості та поповнення бюджету з метою подальшого економічного зростання економіки як регіонів, так і держави в цілому.

Висновки: Створити необхідну пропорційність розвитку всіх сфер галузей, що має забезпечити стійкість їх функціонування можна лише за допомогою організації додаткових інституційних утворень, одним з яких може бути служба моніторингу стану продовольчої безпеки аграрного виробництва.

Стабільне продовольче самозабезпечення, що досягається на основі стійкого функціонування аграрного виробництва необхідно розглядати спочатку як соціально-економічну систему, що вимагає дотримання певних умов для свого розвитку. У зв'язку з цим, вивчення проблеми продовольчої безпеки має бути зорієнтовано на вирішення таких завдань:

- наукового обґрунтування політики виробництва якісного продовольства;
- курсу на самозабезпечення продовольством і продовольчою сировиною для переробної промисловості;
- створення нових форм організації великотоварного виробництва за принципом продуктових ланцюгів на основі мінімізації витрат і розвитку процесів агропромислової інтеграції;
- оптимізації територіальної організації і розміщення виробничих сил в аграрному секторі із створенням перспектив для кластеризації та ін.

Анотація

В статті автор визначає необхідність системи моніторингу економічної безпеки аграрного виробництва в контексті фінансово-економічної та продовольчої безпеки, розглядає функції системи моніторингу стану продовольчої безпеки та перспективи створення та впровадження системи моніторингу стану продовольчої безпеки в Україні.

Ключові слова: аграрна економіка, економічна безпека, продовольча безпека, сталий розвиток аграрного сектору.

Summary

The article author identifies the need for economic security monitoring system of agriculture in the context of financial, economic and food security, considering the function of monitoring the state of food security and the prospects for the creation and implementation of monitoring system for food safety in Ukraine.

Keywords: agricultural economics, economic security, food security, sustainable agriculture.

Список використаної літератури:

1. Лубенченко О. Є. Організація моніторингу фінансово-економічної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / О. Є. Лубенченко. – Режим доступу: http://www.economy-confer.com.ua/full_article/654/.
2. Financial mechanism of economic security company / [I. Grishova, A. Galitsky, T. Shabatura, S. Stoyanova-Koval, V. Zamlynsky and others] : The collection includes material reports 3rd International Scientific and Practical Conference [“Science and Society”], (held SCIEURO in London 20-21 March 2013.) – London: ISPC. 2013 – p. 160-180.
3. Шабатура Т.С. Методические основы оценки финансовой безопасности предприятия / Т.С. Шабатура : материалы межд. науч. конф. [«Теоретические и практические научные инновации»], (Краков, Польша., 2013р.) – Варшава: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading». 2013р. – с.5-9
4. Гайдуцький П. І. Аграрний сектор: від реформи до стратегії розвитку (питання власності та господарювання) / П. І. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2003. - №2. – С. 29-32.
5. Гришова І.Ю. Розробка заходів управління ризиками фінансової безпеки підприємства. / І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура // Вісник Сумського національного аграрного університету: науково-методичний журнал. Серія: фінанси і кредит. №2 (33), 2012. – с.15-21.
6. Месель - Веселяк В. Я. Розвиток форм господарювання в аграрному секторі України (результати, проблеми) / В. Я. Месель - Веселяк // Економіка АПК. – 2006. – №12. – С. 34-41.
7. Микитюк В. М. Розвиток підприємництва у сільській місцевості [текст]: довідник / В. М. Микитюк, О. В. Скидан, О. Д. Ковальчук та ін.. – К. : Центр учбової літератури. – 2012. – 320 с.
8. Моніторинг економічного і соціального розвитку підприємств і організацій АПК.: стат. зб. / підгот.відділом економ. аналізу; Департамент економічного розвитку і аграрного ринку. – К. – 2012. – с.15-72.